

UOT 94 (479. 24)

ALLAHVERDİ ƏLİMİRZƏYEV

AZƏRBAYCANIN İLK HƏRBÇİ QADINLARI MİXİ YAZILARDA

Hərbi-siyasi tariximizin müxtəlif dövrlərində ənənəvi olaraq qadınlarımızın şücaəti xarici müdaxiləyə qarşı mübarizədə və beynəlxalq arenada tanınmağımızda həlledici amillərdən olub. Hələ e.ə. III minilliyin ikinci yarısında Urmiya gölü hövzəsində formalaşan lullubi və quti tayfa birlikləri Ön Asiyada gedən hərbi-siyasi proseslərə qoşulurdular. Şumer-Akkad dövlətinin siyasi yüksəlişi dönməndə “dünyanın dörd cinahının hökmdarı” Naram-Suenin (e.ə. 2236-2200-cü illər) hərbi əməliyyatlarından biri güclənməkdə olan lullubi tayfa birliginə qarşı yönəlmişdir. Ona qarşı lullubilərin ölkəsində yaranmış hərbi koalisiyada Sidur (hurri dilindən tərcümədə “Qız”) adlı qadın da iştirak edirdi. Naram-Suenin “Qələbə stelası”nda o və daha iki döyüşçü uzun hörükələri ilə təsvir olunub.

Mari dövlət arxivinin (Suriyada) iki sənədində qutilərin 10 min döyüşçüdən ibarət ordusuna komandanlıq edən “Navaritum” adlı qadın haqqında məlumat verilir. O, e.ə. 1770-ci illərdə Elam hərbi birləşmələrinin dəstəyi ilə Babilistanda Larsa şəhərinin (indiki İraqda Senkere qəsəbəsi) mühasirəsinə komandanlıq etmiş, əsir alınmış, sonra azad edilmişdir.

Açar sözlər: qədim Azərbaycan, mixi yazılı mənbələr, qutilər, lullubilər, hərbi qadınlar.

Xalqımızın hərbi-siyasi tarixinin erkən mərhələsi ilk tayfa birliklərinin formalaşmağa başladığı və beynəlxalq siyasi arenaya atıldığı Orta Tunc dövrünə təsadüf edir. Məhz bu dövrdə Urmiya gölü hövzəsində məskunlaşan etnik toplumlar qonşu xalqların yazılı mənbələrində əks olunmağa başlayır. Döyüşkənliyi ilə seçilən lullubilər və qutilər mütəmadi yürüşləri ilə Şumer-Akkad dövləti üçün ciddi təhlükə yaradırdılar. Lullubi və quti hərbi birləşmələrinin tərkibində kişilərlə yanaşı zərif cinsin nümayəndələri də fəallıqları ilə seçilirdilər.

Bu barədə məlumat verən ən qədim mənbə Şumer-Akkad dövlətinin hökmdarı Naram-Suenə məxsusdur və elm aləmində “Qələbə stelası” adı ilə tanınır. 2 m×1 m ölçüsündə əsrarəngiz sənət nümunəsi olan bu abidə 1898-ci ildə, aprelin 6-da Jak de Morqanın rəhbərliyi ilə fransız arxeoloqlarının İranın Şuş şəhərində (qədim Elam dövlətinin paytaxtı Suz; Xuzistan vilayətində) apardığı qazıntılarda aşkarlanmışdır. Abidənin üzərində 2 fərqli mətn var. Naram-Suenə məxsus birinci mətn olduqca zədəlidir (şəkil 2) və ilk dəfə Vinsent Şeyl tərəfindən 1900-cü ildə oxunub [24, ss. 53-55, pl. II]. Elam dilində olan ikinci mətn stelaya 1000 il sonra əlavə edilib və məzmunundan bəlli olur ki, stelanı e.ə. 1158-ci ildə Babilistana genişmiqyaslı hərbi yürüş təşkil edərək Kaşşu sülaləsinin hakimiyyətinə son qoymuş Elam hökmdarı I Şutruk-Nahhunte qənimət kimi Sippar şəhərindən gətirmişdir [17, s. 76, № 22]. Hazırda bu qiymətli sənət incisi Luvr muzeyində nümayiş olunur.

Naram-Suena məxsus olan mətnin oxunuşu çətinlik yaratmasa da, fraqmentar olduğundan məzmunu müxtəlif cür izah olunur. Mətnə salamat qalan ^d[na-r]a-am-^dEN.ZU. da-num a[nubanini] si-dur ú sa-tu-ni sa-du-i lu-lu-bi-im^{ki} ip-hu-ru-[ma] illatam [ša] im-[ta-qi]-it [a]-na...in kiš...šu...zu...a-mu-r[u] ifadəsini “Qüdrətli tanrı [Nar]am-Suen A[nubanini] (?), Sidur və Satuninin birli[yinə] Lullubum ölkəsinin dağlarında qalib gəldi. Kiş şəhərində [bu abidəni tanrı Zababaya] (?) ithaf etdi” kimi izah etmək olar [11, ss. 90-92; 1, s. 100].

Mətn Naram-Suenin lullubilərlə döyüş səhnəsinin qabartma təsvirləri ilə müşayiət olunur. Təsvirdə Naram-Suendən aman diləyən Sidur və daha iki lullubi döyüşçüsü uzun

hөрükləri ilə diqqəti cəlb edirlər. Sidur ismi hurri dilindən “qız” mənasında tərcümə olunur [20, s. 229]. Abu-Salabihdən tapılan tanrılar siyahısında Sidur adlı ilahə (?) xatırlanır [6, s. 14].

“Qələbə stelası”nda Sidur və daha bir lullubi döyüşçüsü bəbir dərisindən hazırlanmış yapıncı ilə təsvir olunub. Bu ənənəvi geyim növü e.ə. I minilliyin birinci yarısında da Urmiya hövzəsi sakinlərinin (mannalılardan) və madalıların (=midyalılardan) məişətində qalmaqda idi. O dövrdə regionun ictimai həyatında patriarxal münasibətlər hökm sürdüyündən bəbir dərisindən hazırlanmış yapıncıları sosial statusu yüksək olan kişiler (Aşşur bərelyeflərinə əsasən əyanlar və qalaların müdafiəsinə cavabdeh komandanlar) daşıyırdılar [3, s. 144, 190, 200, 269, 364, 365, şəkil 22, 35, 38, 48, 63, 64].

Lullubili Siduru Azərbaycanın “Janna Darkı” hesab etmək olar. “Sidur” ismi “Gilqameş haqqında epos”un Akkad variantında xatırlanan “Siduri” ismi ilə eynilik təşkil edir. Həmin eposda şərabçılıqla məşğul olan bu mifoloji personaj dəniz sahilində yerləşən meyخانənin sahibəsi (akkadca: **sabītu**) kimi təqdim olunur. Eposda onun ismi qarşısında “tanrı” determinativi qoyulub, yəni bu qadının obrazı ilahiləşdirilib [4, c. 62-63, 191-194]. Maraqlıdır ki, Gilqameşdən təxminən 150 il sonra yaşamış “Ku-Baba” adlı meyخانə sahibi olan başqa bir qadın Kiş şəhərində yeni hakim sülalənin təməlini qoymuşdur [13, ss. 104-105].

“Kuta əfsanəsi” adı ilə tanınan ədəbi əsərin Qədim Babil nüsxəsində Naram-Suenə qarşı fəaliyyət göstərən hərbi koalisiyanın tərkibində “umman manda” toplumunun şahı Anubanini, onun zövcəsi Melili və 7 oğlu xatırlanır. Melili həmin mətndə **ummaşunu şarratu** “onların anası, hökmdar xanım” adlandırılıb [5, s. 246]. Bəlkə də “Qələbə stelası”ndakı “hөрüklü döyüşçülərdən” biri Melilinin təsviridir].

E.ə. 1770-ci illərdə qutilərin hərbi dəstələrindən birinə qadın başçılıq edirdi. Onun əsil adı haqqında məlumat yoxdur; mənəblərdə o, mənsub olduğu yerə (vətəninə) uyğun olaraq “Navaritim” (“Navarlı”) adı ilə təqdim olunur. Bu qadın-komandan Mari şəhərinin arxivindən tapılan 2 rəsmi məktubda qeydə alınıb. Məktublardan biri hazırda Dəməşqdə, Suriya Milli Muzeyində saxlanılır.

Həmin məktubun bizi maraqlandıran hissəsində deyilir:

1. a-na be-lí-ia
2. q₁2-bi₂-ma
3. um-ma i-ba-al-pí-DINGIR.
4. İR.-ka-a-ma
5. şa-bu-um NIM.KI.MA. şa a-na ma-a-at(ki) qú-ti-im
6. il-li-ku a-n[a] ÈŞ.NUN.NA^{ki}-ma i-tù-ur
7. ù i-na a-hi-ti-ia ki-a-am eš-me um-ma-[mi] şa-b[u-u]m a-na ka-ak-ki-im
8. a-na pa-ni-šu ip-ri-ik-ma sa-li-im-šu i[l-q]é
9. ù mu-ut-ta-tum [k]i-a-am i-qa-ab-bi um-ma-a-[m]i MUNUS. na-wa-ri-tim
10. LÚ.GAL. MAR.TU-şa ik-si*-şi-ma id-di-in-şi an-ni-tam i-na a-hi-ti-ia eš-me
11. ù a-di-ni ta-ki-it-ta a-wa-tim ši-na-ti
12. ib-bí-i ha-mu-ra-bi
13. ú-ul eš-me ta-ki-ta a-wa-tim şa-a-ti e-še-me-ma
14. a-na şe-er be-lí-ia a-şa-ap-pa-ar la-ma t₁p-pí
15. be-lí-ia şa aš-şum şa-bi-[im a-na ma-al (?)-gi-]um^{ki}]
16. [à-ra]-dim a-na ş[e-ri-ia ik-şu-d]u t₁p-p[a-am]...

“Mənim ağama söylə: İbal-pi-el, sənin qulun belə deyir: “Qutilərin ölkəsinə getmiş Elam ordusu Eşnunnaya qayıtdı və mən eşitmişəm ki, əsgərlər döyüşmək üçün yolları

bağlayıblar, lakin o xanım onlarla döyüşməmək üçün razılığa gəlib. Bəziləri mənə deyib ki, Navaritim – onların komandanı – əsir alınmış və onu azad ediblər”. Deyilən şeylərdən mən bunu öyrənmişəm. Lakin indiyədək Hammurapinin dilindən bunu təsdiq edəcək heç nə eşitməmişəm; bu baş verən kimi ağama xəbər göndərərəm. Ağamdan məktub gələndə əsgərləri Malqium ölkəsinə göndərmək üçün ...” [14, № 26, ss. 62-65].

Məktubda əks olunmuş hadisələr İraqın şimal-şərqində, Raniyə ovalığında yerləşən Təll-Şemşara qəsəbəsində (qədim Şuşarra şəhəri) aşkara çıxarılmış məktublardakı məlumatlarla üst-üstə düşür. Bu yerin sakinləri olan turukkularla bölgəyə nəzarəti ələ keçirməyə çalışan qutilər arasında vaxtaşırı hərbi qarşıdurmalar baş verirdi. Belə münaqişələrdən biri qutilərin başçısı Enduşşe ilə turukkuları dəstəkləyən Aşşur dövlətinin rəsmi nümayəndəsi Varad-Şarrum arasında danışıqlarla aradan qaldırılmışdı [21, ss. 32-37; 9, 44-45]. Qutilərin Şuşarra ətrafında cərəyan edən hadisələrdə fəallığı Elam şahı Şuruhtuhu da narahat edirdi. Ərazi konfliktində Elam şahı turukkuları dəstəkləyirdi və bu məqsədlə Nabu-ilinin komandanlığı altında 12 minlik qoşununu qutilərə qarşı döyüşə yollamışdı [9, ss. 37, 136-137, text № 64]. Bəlkə də həmin vaxt qutilərin siyasi mərkəzi Navarda yerləşirdi və elamlıların oraya yürüşü zamanı Navaritim əsir alınmış, lakin naməlum şəraitdə azad olmuşdur. Bəzi tədqiqatçılar hesab edirlər ki, bu xanımı əsirlikdən elamlılar azad etmişlər [8, s. 266].

Navaritim “10 minlik quti qoşunu” Mari arxivindən tapılmış digər məktubda (hazırda Dər-əz-Zor muzeyində saxlanır) xatırlanır. Həmin məktubun bizi maraqlandıran hissəsində deyilir:

1. şil₂-li₂-^dEN.ZU. id-di-in a-nadi-ni-ik-tim^{ki}
2. i-za-ab-bi-lu-[nim] u₃ a-na pa-an NIM.KI.-ma uš-te-re-e-em
3. u₃ um-ma-a-mi 1 li-[mi] şa-bu-um LU₂. qu₂-tu-u₂
4. şa MUNUS. na-PI (wa)-ri-tim u₃ a-na pa-an si-bu-ut şa-at-tim-ma
5. i-li-im a-na la-ar-sa₃^{ki} pa-nu-šu-nu şa-ak-[nu]
6. u₃ LU₂. ba-bi-la₂^{ki} iš-tu ma-al-gi-im^[ki]
7. u-şe-im-ma udu-hi-a şa NIM.KI.-ma-MEŞ. i-na...
8. iš-hi-it u₃ ha-am-mu-ra-pi₂ i-na zimbir^[ki] ...
9. te₄-ma-am an-ne₂-em LU₂. MEŞ.-šu-nu ub-lu-[nim]
10. u₃ wu-u₂-ur-ta-šu-nu aš-ta-al-ma
11. a-na iš-me-^dda-gan u₃ ha-am-mu-ra-pi₂
12. ki-a-am şa-ap-ru um-ma-a-mi ma-a-at şu-ba-ar-tim
13. i-na qa-ti-ku-nu ki-la u₃ şa-ba-am til-la-tam
14. a-na LU₂. ba-bi-la₂^{ki} la ta-na-ad-di-na
15. u₃ a-na zi-im-ri-li-im şu-up-ra-ma
16. [şa]-ba-am til-la-tam a-na LU₂. ba-bi-la₂^{ki}
17. la i-na-ad-di-in

“...Silli-Suen elamlılara xeyli miqdar taxıl verib; o (taxıl – A.Ə.) Diniktum şəhərinə, elamlılara çatdırılmalıdır.” Onlar (qasidlər – A.Ə.) bunu da dedilər: “10 m[in] quti döyüşçüsü xanım Navaritimlə birgə bayram mərasiminə 7 gün qalmış Larsaya yürüş etmişlər. Bundan əlavə, Babilin sakinləri Malqium vilayətindən çıxıb, ... elamlıların qoyun [sürüsünü] talan ediblər. Hammurapi [indi] Sippar şəhərindədir.” Bu xəbərləri həmin adamlar mənə çatdırdılar. Mən onların nə edəcəklərini soruşdum. Onlar İşme-Daqana və Hammurapiyə bu məlumatı verdilər: “Subartu ölkəsinə nəzarətinizdə saxlayın və razılaşmaya uyğun olaraq qoşunu Babilin şahzadəsinə təslim etməyin. Bu xəbəri Zimrilimə çatdırın ki, o da onu (qoşunu – A.Ə.) Babilin şahzadəsinə təslim etməsin” [19, ss. 43-48].

Mətdən aydın olur ki, Navaritum Larsa şəhərinin (indiki İraqda Senkere şəhərçiyi) alınması uğrunda gedən döyüşlərdə iştirak etmişdir [9, s. 32; 12, s. 113]. Ehtimal ki, Diniktum şəhərində Elamın hərbi birləşmələri (muzdlu döyüşçülər) yerləşdirilmişdir.

Mixi yazılı kitabələrdə “Namar” (və ya “Navar”) adlı 2 məntəqə xatırlanır: biri indiki Qamışlının (Suriyanın şimalında) yaxınlığında yerləşirdi və mənbələrdə bəzən “Naqar” adı ilə təqdim olunur [18, s. 73]. “Namar” (və ya “Navar”) adlı ikinci məntəqə Diyalanın yuxarı axarlarında, Cəbəl Hamrin və Qaradağ silsiləsi arasında, Dərbəndi-Şeyxxan keçidindən cənubda yerləşirdi [15, ss. 198-201]. Məhz Diyala hövzəsində yerləşən Namar vilayətinin əhalisini qutilər təşkil edirdi. II Aqumun (e.ə. 1595-1571) hərbi yürüşündən sonra bu vilayət kaşşuların siyasi nəzarətinə keçir. Babilistanın kaşşu əsilli bu hökmdarı bir kitabəsində “ağılsız qutiləri” (akkadca: **niše saklāti gutī**) fəth etməsilə öyünür [16, № 16]. E.ə. I minilliyin Aşşur mixi kitabələrinin məlumatına görə Namar, Allabriya (Urmiya gölündən cənubda), Halhubarra (Mada ölkəsində vilayət), Van gölü hövzəsində yerləşən Hubuşkiya və Nairi kimi ölkələrin başçıları kaşşu mənşəli hökmdar titulu (**yanzi**) daşıyırdılar. E.ə. 834-cü ildə Aşşur hökmdarı III Salmanasar Namar ölkəsinin Yanzi adlı hökmdarını məğlub etmişdir [22, I, §§ 573, 637, 639, 682; 22, II, §§ 13, 21, 56, 147, 168]. Manna şahı İranzunun (e.ə. 740-719) və II Sarqona xərac verən madalı (=midiyalı) şəhər hakimlərindən Anzinin adlarında da “yanzi” titulumun olduğu nəzərə çarpır [22, II, §§ 6, 56, 147, 149; 24]. Deməli, adı sadalanan yerlərdə hakimiyyət kaşşu mənşəli sülalələrə məxsus idi. Güman etmək olar ki, qutilər etno-dil baxımından kaşşulara (kaspilərin genetik sülalələrinə) qohum olmuşlar.

Beləliklə, hərbi tariximizin erkən çağına etdiyimiz ekskursdan aydın olur ki, hələ e.ə. III minilliyin ikinci yarısında Azərbaycanın qadın komandanları hərbi münaqişələrdə fəal iştirak etməklə Mesopotamiya hökmdarları üçün ciddi təhlükə yaratmışlar. Onların fəaliyyəti hücum taktikası üzərində qurulduğundan və siyasi proseslərin gedişinə ciddi təsir göstərdiyindən qüdrətli hökmdarlar onlarla hesablaşmalı olmuşlar.

Qeydlər

1. “Anubanini” isminin digər yazılış formaları da məlumdur. Belə ki, isim Sar-puli-Zöhab mətnində fonetik komplementli başlanğıcla (**Anⁿⁱ-ba-ni-ni**), “Kuta əfsanəsi”nin Qədim Babil nüsxəsində isə hecalı formalarda (**AN/Anu-ba-ni-ni**) qeydə alınıb. Hesab edirik ki, “Kuta əfsanəsi”ndə, Sər-Puli-Zöhabdakı qayaüstü kitabədə və Naram-Suenin “Qələbə stelası”nda eyni şəxsdən – Lullubum ölkəsinin hökmdarı Anubaninidən – bəhs olunur [1].

2. “Tanrı Zababa” oxunuşu Kiş şəhərinə (indiki İraqda Təll-Uheyimər və Təll-İnqarra qəsəbələri) əsasən bərpa olunur; Zababa bu şəhərin qoruyucu tanrısı idi. Şumerin və Akkadın ən qədim hökmdarlarının, o cümlədən Naram-Suenin atası və əmisinin titullarında “Kiş şəhərinin şahı” ifadəsi ən önəmli yer tuturdu.

3. Mətnlərdə hecalı oxunuşlu işarələrlə yiyəlik halında **na-wa-ri-tim** (hərফ: “Navarın”) formasında yazılıb (ismin adlıq hal forması: **na-wa-ri-tum**). Bu yazılışlardakı **-t-** Akkad dilində qadın cinsini ifadə edən formantdır. Bəzi tədqiqatçılar “Navaritim” ismini **namrum** (akkadca “parlaq, bəyaz”) sözünə əsasən “Bəyaz xanım” kimi etimologiya edirlər [7, s. 17]. Nuzi şəhərinin (Kərkük yaxınlığında) e.ə. II minilliyin ortaları ilə tarixlənən hesabat sənədlərində buna bənzər adla – Navirtu, başqa bir qadın xatırlanır. Mari mətnlərində bənzər kişi şəxs adları da (**na-wa-ar-a-mu-me**, **na-wa-ar-ki**, **na-wa-ar-LUGAL**, **na-wa-ar-zi**, **na-wa-ar-şar-ri**, **qadın ismi** ^(d) **na-wa-ar-e-li** və s.) qeydə alınıb [10, s. 103].

4. Mari şəhər-dövlətinin hökmdarı Zimrilim (e.ə. 1775-1761-ci illər) nəzərdə tutulur.

5. Eşnunna şəhər-dövlətinin (Diyala çayının cənub hövzəsində indiki Təll-Əsmər

qəsəbəsi) hökmdarı II İbal-pi-el (e.ə. 1779-1765-ci illər) Aşşur dövlətinin amori mənşəli sülaləsinin banisi I Şamşi-Adadın (e.ə. 1809-1776-cı illər) müttəfiqi idi.

6. Ebarti sülaləsinin nümayəndəsi olan Şuruhtuh e.ə. 1800-1772-ci illərdə Elamı idarə edirdi. Suzdan tapılan mətnlərdə onun ismi Siritehu, Sirtuh formalarında yazılıb.

ƏDƏBİYYAT

1. Əlimirzəyev A. Anubanini // Azərbaycan Arxeologiyası və Etnoqrafiyası, 2012, № 1, s. 98-103.
2. Əlimirzəyev A. Kür-Araz mədəniyyətinin daşıyıcıları // AMEA Naxçıvan Bölməsinin Xəbərləri. İctimai və humanitar elmlər seriyası, 2019, № 1, s. 31-38.
3. Дьяконов И.М. История Мидии от древнейших времен до конца IV в. до н.э. Москва-Ленинград: Изд. АН СССР, 1956, 483 с.
4. Эпос о Гильгамеше («О все видавшем») / Перевод с аккадского И.М.Дьяконова. Москва-Ленинград: Изд. АН СССР, 1961, 221 с.
5. Adalı S.F. The Umman-Manda and its Significance in the First Millennium B.C. Sydney, 2009, 302 p.
6. Alberti A.A Reconstruction of the Abu Salabikh God-List // Studi Epigrafici e Linguistici sul Vicino Oriente, Roma, 1985, № 2, pp. 3-23.
7. Astour M.C. Semites and hurrians in Northern Transjordan / Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians. V. II: General Studies and Excavations at Nuzi. 9/1, Winona Lake, Eisenbrauns, Copiring, 1987, pp. 3-68.
8. Brice T. The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia. London-New York, 2009, 866 p.
9. Eidem J., Lossoe J. The Shemshara Archives 1. The Letters. Kobenhavn, The Royal Danish Academy of Sciences and Letters, 2001, 185 p+88 plates.
10. Gelb I.J., Purves P.M., MacRae A.A. Nuzi Personal Names. Chicago, Illinois, 1943, pp. XVIII + 324.
11. Gelb I., Kienast B. Die Altakkadischen Königsinschriften der Dritten Jahrtausends v. Chr. // Freiburger Altorientalische Studien, Stuttgart, 1990, № 7, ss. XVI + 434.
12. Heimpel W. Letters to the Kings of Mari: A New Translation, with Historical Introduction. Notes and Commentary. Eisenbrauns. Winona Lake, Indiana, 2003, 657 p.
13. Jacobsen T. The Sumerian King List / Assyriological Studies. Vol. 11, Chicago, 1939, 304 p.
14. Jean C.-F. Lettres diverses / Archives Royales de Mari. T. II, Paris, Imprimerie nationale, 1950, 243 p.
15. Kessler K. Namar // Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatische Archäologie. Berlin, New York, 2001, IX, ss. 189-190.
16. Kohler J., Ungnad A. Assyrische Rechtsurkunden. Leipzig, Verlag von Eduard Pfeiffer, 1913, 476 s.
17. König F.W. Die Elamische Königsinschriften. Graz, Selbstverlag, 1965, 228 s.+44 tafeln.
18. Kozad A.M. The Beginnings of ancient Kurdistan (c. 2500-1500 BC): a historical and cultural synthesis. Leiden University, 2012, 562 p.
19. Kupper J.-R. Archives Royales de Mari. T. VI, Paris, Imprimerie nationale, 1954, 214 p.
20. Laroche E. Glossaire de la Langue Hourrite. Paris, Editions Klincksieck, 1980, 323 p.
21. Lossoe J. The Shemshara Tablets. A Preliminary Report. København, Meddelelser udgivet af Det Kongelige Danske Videnskabs Selskab, 1959, 103 p.

22. Luckenbill D.D. Ancient Records of Assyria and Babylonia. V. I-II, New York, Greenwood Press publishers, 1968, pp. 297+504.
23. Reade J.E. Kassites and Assyrians in Iran // Iran, 1978, v. 16, pp. 137-143.
24. Schei V. Textes élamites-semitiques (première série) / MDP, T. II, Paris. Libraire Ernest Leroux. 1900, 135 p.+24 pl.

AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu
E-mail: alimirzoev.60@mail.ru

Allahverdi Alimirzayev

THE FIRST WOMEN WARRIORS OF AZERBAIJAN IN CUNEIFORM TEXTS

The paper is devoted to the analysis of cuneiform texts containing information about the military clashes of the early inhabitants of the Urmia basin of the Lullubians and Kutians with the rulers of Mesopotamia. In these clashes, women took an active part. One of them, Sidur, ruled the Lullubians fighting the Akkadian king Naram-Suen (2236-2200 BC). Her name in the Hurrian language means “girl.” In the Victory Stela of Naram-Suen, she, along with two other characters, is depicted with a long braid.

Two letters from the archives of the city of Mari (first quarter of the 18th century BC) contain information about a woman named Navaritum (“A resident of Navar/Namru”), who commanded the ten-thousandth Kutians army. During the storming of the city of Larsa, she was captured, but the aliens of Elam freed her later.

Keywords: *ancient Azerbaijan, cuneiform sources, gutians, lullubians, women warriors.*

Аллахверди Алимирзоев

ПЕРВЫЕ ЖЕНЩИНЫ-ВОИНЫ АЗЕРБАЙДЖАНА В КЛИНОПИСНЫХ ТЕКСТАХ

Статья посвящена анализу клинописных текстов, содержащих сведения о военных столкновениях ранних обитателей Приурмийской зоны – луллубеев и кутиев – с правителями Месопотамии. В этих столкновениях женщины принимали активное участие. Одна из них – Сидур – руководила луллубеями, воюющими с аккадским царём Нарам-Суэном (2236-2200 до н.э.). Её имя в переводе с хурритского означает «девочка». В «Победной стеле» Нарам-Суэна она, вместе с двумя другими персонажами, изображена с длинной косой.

В двух письмах архива города Мари (первая четверть XVIII в. до н.э.) содержатся сведения о женщине по имени «Наваритум» («Жительница города Навар/Намру»), которая командовала 10 тысячным кутийским войском. При штурме города Ларса она попала в плен, но позже была освобождена союзниками эламитами.

Ключевые слова: *древний Азербайджан, клинописные источники, кутии, луллубеи, женщины-воины.*

Daxilolma tarixi:

İlkin variant 13.11.2019

Son variant 22.01.2020